Fanny och Alexander

En film av Ingmar Bergman

SANDREWS

SANDREWS
presenterar en film av
Ingmar Bergman
Fanny och Alexander

Produktion:	Cinematograph AB för Svenska Filminstitutet, Sveriges Television SVT 1, Sverige, Gaumont, Frankrike, Personafilm, Tobis Film, Västtyskland
Producent:	Jörn Donner
Produktionsledare:	Katinka Faragō
Inspelningsledare:	Eva Ivarsson, Brita Werkmäster
Produktionssekreterare:	Benita Lundqvist
Administration:	Lars-Owe Carlberg, Ingrid Bergman, Fredrik von Rosen
Kamrer:	Hellen Igler
Presskommissarie:	Berit Gullberg
Export:	Svenska Filminstitutet
Svensk distribution:	SANDREWS
MANUS OCH REGI:	INGMAR BERGMAN
Regisassistent:	Peter Schildt
Foto:	Sven Nykvist, A.S.C.
Fotoassistenter:	Lars Karlsson, Dan Myhrman
Second Unit Foto:	Tony Forsberg
Stillbilder:	Arne Carlsson
Kontinuitet:	Kerstin Eriksdotter
Klippning:	Sylvia Ingemarsson
Ljud och Mix:	Owe Svensson, Bo Persson, Björn Gunnarsson, Lars Liljeholm
Musik:	Daniel Bell Benjamin Britten: Sviter för cello Op. 72, 80, 87 – Frans Helmerson Robert Schumann: Pianokvintett i Ess Dur Op. 44 – Marianne Jacobs med Freskkvartetten Regionmusiken i Stockholm under Per Lyng
Scenograf:	Anna Asp
Teknisk chef (scenografi):	Kaj Larsen
Assistenter:	Ulrika Rindegård, Annmargret Fyregård
Rekvisita:	Jan Andersson, Gunilla Allard, Christer Ekelund, Johan Husberg
Attributör:	Susanne Lingheim
Konstruktionsritare:	Jakob Tigerskiöld
Special effects:	Bengt Lundgren
Laterna Magicabild:	Christian Wirsén
Dockor:	Arne Högsander
Stunt-man:	Johan Torén
Kostym:	Marik Vos
Kostymproduktion:	Kristina Makroff, Elsie-Britt Lindström, Robert Nordlund, Kjell Sundqvist
Assistenter:	Lenamarie Wallström, Ingabritt Adriansson, Anne Marie Broms, Maria Lindmark, Annchristin Lobråten-Hjelm, Görel Engstrand
Skräddare:	Wiveca Dahlström, Ann Katrin Edmark, Solveig Eriksson, Rosemarie Karlsson, Lena Persson, Caroline von Rosen, Niclas Svartengren
Maskörer:	Barbro H. Haugen, Anna-Lena Melin, Leif Qvistrōm
Perukmakare:	Cecilia Drott, Kjell Gustavsson, Mariann Virdestam
Elektriker:	Ulf Björck, Torbjörn Andersson, Ragnar Hansson, Kent Högberg, Ted Lindahl
Passare:	Daniel Bergman, Ulf Pramfors
Byggbas:	Percy Nilsson
Snickare:	Olle Berg, Kenneth Blomqvist, Jan Eriksson, Nisse Johansson, Bert Martinsson, Bertil Sjölund, Björn Sinclair, Hans Strandberg, Anders Söderlund
Målarbas:	Rolf Persson
Målare:	Anne Marie Davidsson, Tua Ekholm, Kent Eriksson, Ylva Hammar, Teddy Holm, Cecilia Iversen, Dick Jacobsson, Lisbeth Jansson, Andrew Jones, Donald Karlsson, Lena Karlsson, Bengt Landegren, Anna Skagerfors, Tom Stocklassa, Bengt Svedberg, Sigrid William-Olsson
Lärare:	Marie Rechlin
Chaufför:	Åke Dahlbom
Värdinna:	Mildred Brandt
Laboratorium:	Film Teknik/Nils Melander Filmad med ARRIFLEX 35 BL
Inspelningsplatser:	Filmhuset, Stockholm Uppsala Stockholms skärgård
Inspelningstid:	September 1981–mars 1982

Censur: Tillåten från 11 år på bio
Längd: 3 tim 25 min med paus

I rollerna:

Ekdahlska huset

Siri	Kristina Adolphson
Carl Ekdahl	Börje Ahlstedt
Fanny Ekdahl	Pernilla Allwin
Putte	Christian Almgren
Poliskommissarien	Carl Billquist
Vittnet	Axel Düberg
Oscar Ekdahl	Allan Edwall
Alida, kokerska hos Emilie	Siv Ericks
Emilie Ekdahl	Ewa Fröling
Statyn	Patricia Gelin
Fröken Vega, kokerska hos Helena	Majlis Granlund
Petra Ekdahl, dotter till Gustav Adolf	Maria Granlund
Alexander Ekdahl	Bertil Guve
Berta, piga hos Helena	Eva von Hanno
Moster Emma	Sonya Hedenbratt
Dopprästen	Olle Hilding
Fröken Ester, husjungfru hos Helena	Svea Holst
Gustav Adolf Ekdahl	Jarl Kulle
Tant Anna	Käbi Laretei
Alma Ekdahl	Mona Malm
Rosa, nya barnflickan	Lena Olin
Dr Fürstenberg	Gösta Prüzelius
Lydia Ekdahl	Christina Schollin
Vigselprästen	Hans Strååt
Maj, barnflicka	Pernilla Wallgren
Jenny Ekdahl	Emilie Werkö
Helena Ekdahl	Gunn Wållgren
Lisen, piga hos Emilie	Inga Ålenius

Teatern

Fröken Hanna Schwartz	Anna Bergman
Filip Landahl	Gunnar Björnstrand
Herr Morsing	Nils Brandt
Sångarbroder	Lars-Owe Carlberg
Rekvisitören	Gus Dahlström
Sångarbroder	Hugo Hasslo
Tomas Graal	Heinz Hopf
Fr Sinclair	Maud Hyttenberg-Bartoletti
Sångarbroder	Sven Erik Jakobsen
Fr Palmgren	Marianne Karlbeck
Sufflösen	Kerstin Karte
Kontorschefen	Åke Lagergren
Herr Salenius	Sune Mangs
Mikael Bergman	Per Mattson
Grete Holm	Lickå Sjöman

Teaterorkestern

Daniel Bell
Gunnar Djerf
Ebbe Eng
Folke Eng
Evert Hallmarken
Nils Kyndel
Ulf Lagerwall
Börje Mårelius
Karl Nilheim

Biskopsgården

Blenda Vergérus, biskopens mor	Marianne Aminoff
Justina, lillpiga	Harriet Andersson
Karna, piga	Mona Andersson
Elsa Bergius, biskopens faster	Hans Henrik Lerfeldt
Biskop Edvard Vergérus	Jan Malmsjö
Selma, piga	Marianne Nielsen
Malla Tander, kokerska	Marrit Olsson
Henrietta Vergérus, biskopens syster	Kerstin Tidelius

Jacobis hus

Isak Jacobi	Erland Josephson
Ismael	Stina Ekblad
Aron	Mats Bergman
Japanskor	Viola Aberlé Gerd Andersson Ann-Louise Bergström

·EI·BLOT·TIL·LYST·

Kort sammanfattning

En svensk stiftstad i början av 1900-talet. Mörkt vatten rinner förbi husen, de rikas och de fattigas. Här finns en älskad teater, ett klassiskt universitet, en mäktig domkyrka. De enda förändringar, som rör vid staden, tycks det, är årstiderna. Livet präglas hos de flesta av anspråkslöshet och välstånd, en stilla trygghet och en sömnig förnöjsamhet.

Stadens teater köptes i mitten av artonhundratalet av en förmögen affärsman, Oscar Ekdahl, som just gift sig med en framstående ung skådespelerska från Huvudstaden, Helena Mandelbaum. De flyttade in i ett stenhus tvärs över torget och fick tre söner.

Vid tiden för vår films början är fru Helena änka och hemmastadd med sin roll som överhuvud för den bullrande Ekdahlska släkten. Teaterns skötsel har hon överlåtit åt sin äldste son, Oscar, och dennes hustru, Emilie, också hon skådespelerska.

I början kretsar filmens handling huvudsakligen kring Ekdahlarna och deras teatersällskap. Allt är ganska idylliskt. Men så småningom kommer det också att handla om stadens domkyrka och dess biskop, Edvard Vergérus. Han är en bredaxlad man med mild röst och välsittande prästrock men också med ett hat, så tungt och outsläckligt, att det inte falnar förrän hans kropp förvandlats till ett flammande bål. Ansvaret för hans död bär, hur märkligt det än kan låta, Oscars och Emilies tioårige son, Alexander, ett mycket ovanligt barn. Fanny är hans yngre syster.

Vår film handlar alltså om familjerna Ekdahl, den gamlas och de ungas, om vad som händer dem under ett år:

– allt kan ske, allt är möjligt och sannolikt. Tid och rum existera inte. På en obetydlig verklighetsgrund spinner inbillningen ut och väver nya mönster.
(Strindberg: Ett drömspel)

UR INGMAR BERGMANS MANUS FÖR FANNY OCH ALEXANDER

Nu tar man sig fram över torget i en rykande snöstorm, som tycks komma ur alla fyra väderstrecken. Drivor har tornat upp sig, tre slädar glider förbi med upprymda julfirare på väg till kalas, de håller facklor i händerna, bjällrorna väsnas, det ångar ur hästarnas näsborrar. Mitt emot Teatern strålar det Ekdahlska huset.Det står bågar med tända ljus i varje fönster.

Hos Helena Ekdahl är alla förberedelser till den stora julmiddagen avslutade. Granen är tänd, kandelabrar, ljuskronor och lampetter strålar, i kakelugnarna dånar vedbrasorna.

Fröken Vega och fröken Ester har klätt sig i svart siden, stärkta vita förkläden och höga spetsprydda mössor på konstfärdiga håruppsättningar.

Fru Helena själv har ifört sig en dunkelröd brokadklänning, tunga smycken och sina kungliga ordnar. Hennes hår är fortfarande mörkt och glänsande, genomstrimmat av grått, huden vit och skimrande, de mörkblå ögonen fortfarande skarpa och klara, händerna mjuka utan rynkor eller fläckar.

Nu står hon vid balkongfönstret och ser hur hennes stora familj, hennes söner, sonhustrur och barnbarn, skrattande och stojande strävar genom snödrevet nere på torget. I Teatern släcks ljusen undan för undan, snart är det mörkt. De tunga gaslyktorna utanför stora entrén rör sig i vinden, lamporna flämtar och blinkar. Nu

kommer hennes äldste son, professor Carl Ekdahl, instormande tillsammans med sin hustru Lydia. De grälar ute i tamburen men Carl lyser upp då han får se sin mor och hälsar henne bullrande.

Han är en högväxt, korpulent man, nästan skallig men med stort skägg och polisonger. Hans hustru är en fet, beskäftig tyska, som trots sina tjugo år i landet inte lärt sig språket. Hon har frisk hy, stor barm och stora tänder, är ständigt på gott humör, även när hon grälar. Carl och Lydia är barnlösa men slösar sin ömhet på åtta kattor av föregivet ädel härstamning. De har famnen full av julklappar, som tas om hand av fröken Ester och placeras i en stor klädkorg, som redan är fylld till bredden av granna paket.

Lydia hälsar översvallande på sin svärmor, som besvarar hälsningen med vänlig behärskning. Carl har tänt en cigarr och tagit sig ett glas konjak. Professorn är alkoholiserad men ganska omtyckt av sina studenter.

Nu stiger Isak Jacobi in i den Ekdahlska salongen. Han lyser av högtidlig förtjusning, hans aftondräkt är tadelfri, hans hår och skägg är nyfriserade, de svarta ögonbrynen är vackert uppåtvridna och den nasala basrösten harangerar fru Helenas skönhet. Han överlämnar en liten ros i drivet silver med sex lysande rubiner i stället för stjälkens taggar.

Nu dånar det i trapphuset, en våg av skratt och stoj väller upp genom det stora huset, tamburdörren slås upp och barnen tumlar in, de har löpt ikapp uppför trapporna, de kiknar av skratt och andfåddhet av det isande snövädret, den heta glöggen och julaftonsfebern. Där är alltså Alexander, tio år, och fantasimartyr, åtminstone enligt egen mening, och så Fanny, liten, rosig och resolut. Där är också Jenny, ett passionerat men försynt barn.

Nu kommer de äldre: Emilie och Alma kärvänligt omslingrade och rödkindade av marschen över torget. Där är Oscar som håller den glada och stadiga Petra under armen, han lyssnar leende till brorsdotterns oavbrutna redogörelse för någon märklig upplevelse på hushållsskolan, där hon åtnjuter undervisning sedan två år. Sist kommer Gustav Adolf, något beskänkt av alla skålarna på teatern. Han skämtar vågat med familjen Ekdahls barnjungfru, den rundhylta och låghalta Maj. Hon värjer sig fnittrande. Från köksingången på andra våningen kommer husjungfrurna Siri och Berta samt kokerskorna Alida och Lisen. Professorns hushjälp har rest hem till Berlin över julen, en anordning som alla finner utmärkt.

Så hälsar man på Helena Ekdahl, sönerna med belevade handkyssar, svärdöttrarna med fjäderlätta pussar på munnen. Sist tjänstefolket med artiga leenden och lagom djupa nigningar. Farbror Carl spelar en polska på flygeln. Gustav Adolf inspekterar anrättningarna i köket och Oscar underrättar sin mor om eftermiddagsföreställningens förlopp och recett, Emilie och Alma släpar in den tunga tvättkorgen med julklapparna och ställer den vid julgranen. Isak Jacobi underhåller sig bullrande med Jenny och Fanny, som han tagit på var sitt knä. Alexander och Amanda har förlorat all värdighet och slår kullerbyttor på salongsmattan. Fröken Vega och fröken Ester rusar beskäftigt fram och åter mellan köket, serveringsrummet och köket, trots att allt varit förberett i flera timmar.

Lydia Ekdahl talar på obegriplig rotvälska med Petra, som inte förstår vad hennes tant säger, men som svarar vad som helst varje gång Lydia drar andan. Siri, Berta och Maj har stuckit sig samman med Alida och Lisen, de viskar fnittrande. Samtalsämnet är lika kärt som outtömligt, Gustav Adolf Ekdahls livliga intresse för unga kvinnor. Alla flickorna kan bidra med mer eller mindre sanningsenliga berättelser om herr Ekdahls framfart, både Maj och Lisen har egna erfarenheter. Ingen tar likväl anstöt eller finner restauratörens beteende otillständigt. Han betraktas tvärtemot som en trevlig och duglig karl, väl värd sina distraktioner. Inte ens hans hustru bryr sig om att bli svartsjuk.

Av tradition äts julmiddagen i fru Helenas rymliga kök, som är pyntat med alla sorters jullöpare, julgobelänger, jultomtar, juldukar och jullyktor och handstöpta ljus. Av samma tradition äter tjänare och husbondfolk tillsammans, placeringen är

godtycklig. All mat står framdukad på spisen och de av granna dukar övertäckta diskbänkarna eller det långa serveringsbordet. Var och en förser sig av hjärtans lust och magens förmåga. Det är ett rikligt utbud: oräkneliga sorter av sill, korv, syltor och pastejer, aladåber, lådor, små köttbullar, små biffar, små kotletter. Så följer det rituella doppandet i grytan. För att lugna magen och bereda den för ytterligare påfrestningar, förtär man en mild och doftande puré. Sedan följer julskinkan med tillbehör och då julskinkan väl har kommenterats och jämförts med tidigare års julskinkor, kommer turen till lutfisken som också anses nyttig för hälsan. Till lutfisken dricker man en vit bordeaux, som i sin tur ger lust på en mustig bourgogne och frasig nystekt snöripa. Ovanpå alltsammans läggs risgrynsgröten, fruktkompotten och julkrokanen. Alla talar härs och tvärs, ingen lyssnar, då och då reser

sig någon av de tre bröderna Ekdahl och håller ett tal på vers eller stämmer upp en sång.

Man dricker brännvin, julöl, vitt vin, rött vin, madeira, punsch och konjak. Alla skriker i munnen på varandra, det är bara fröken Vega och fröken Ester som sitter stela och tysta. De anser att julaftonen är årets pinsammaste dag. De anser det opassande att tjänstefolk' på detta sätt blandas med husbondfolk. I mer än fyrtio år har fröken Vega och fröken Ester tvingats genomlida denna ovärdiga måltid, som fröken Vega dessutom själv och med egna händer tillagat.

Professor Carl Ekdahl påkallar Alexanders uppmärksamhet, han är röd i ansiktet och svettas ymnigt, de blå ögonen är talgiga och skelar lätt bakom den guldbågade pincenén. Alexander i sin tur signalerar till Fanny och Jenny, som är lätt berusade av sockerdricka och julstäm-

ning. Professorn reser sig försiktigt från bordet och ursäktar sig bugande, försvinner runt serveringsgångens hörn. Alexander, Fanny och Jenny slinker efter fullkomligt obemärkt. Med förväntansfulla miner följer de farbror Carl i hälarna. Nu är de ute i tamburen, professor Ekdahl bär ett brinnande ljus i var hand, nu ger han dem till Fanny och Jenny. Ljudlöst öppnar han dörren till det rymliga och ekande trapphuset med takmålningar och lekande amoriner, röda mattor och mässingsbeslag, marmorbeklädda väggar och fönstermosaiker.

Farbror Carl gör hyssjande rörelser, lite blygt lossar han sina hängslen och knäpper ner byxor och kalsonger. Barnens ansikten är bleka av förväntan. Professor Ekdahl böjer sig lätt framåt, lägger händerna på trappräcket och krämtar. Som genom ett under stiger en serie av de fylligaste orgeltoner ur farbror Carls feta stjärt. De avslutas med ett åsklikt och liksom dallrande dunder. Nu håller Fanny och Jenny sina tända ljus några centimeter från professorns bakdel. Ett ögonblick av högsta spänning. Så dånar ett skarpt kanonskott genom det Ekdahlska trapphuset. Ljuslågorna fladdrar och slocknar.

© *Ingmar Bergman 1981*

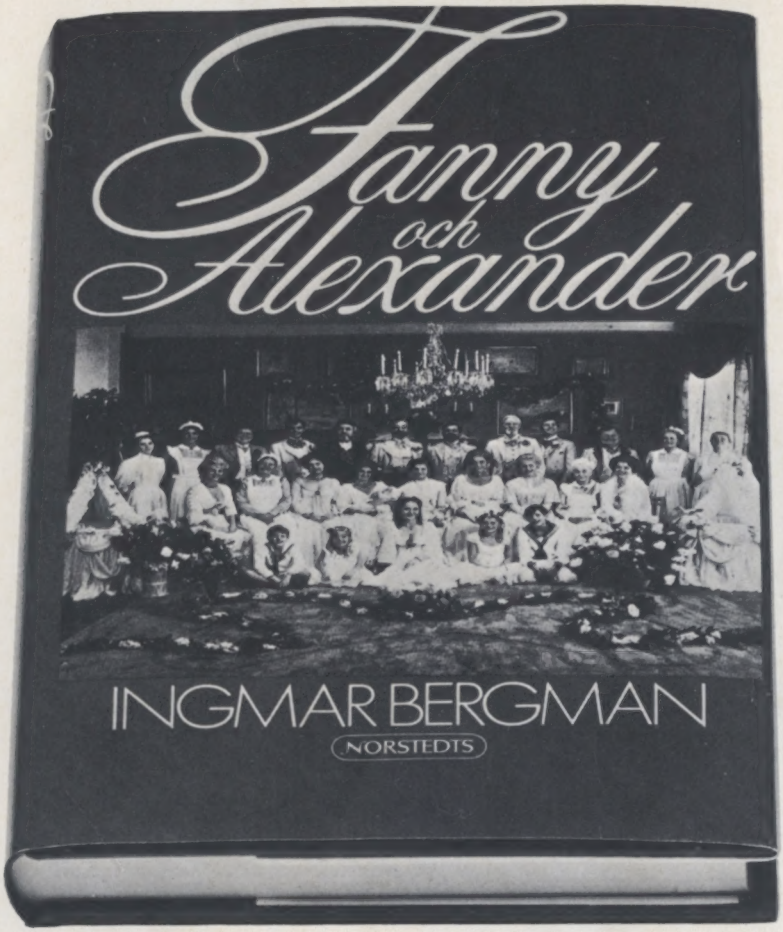

EN MYLLRANDE OCH GENERÖS BERÄTTELSE.

INGMAR BERGMANS filmmanuskript kan läsas som en roman, fylld av personer och händelser, en prosakomedi om kärleken, döden och relationerna mellan oss människor.

"Fanny och Alexander" finns att köpa i bokhandeln!

NORSTEDTS

Fanny och Alexander

En film av Ingmar Bergman

Pernilla Allwin som Fanny · Bertil Guve som Alexander
Börje Ahlstedt · Harriet Andersson · Gunnar Björnstrand · Allan Edwall
Stina Ekblad · Ewa Fröling · Erland Josephson · Jarl Kulle · Mona Malm
Jan Malmsjö · Christina Schollin · Gunn Wållgren · Foto: Sven Nykvist

Produktion: Cinematograph AB för Svenska Filminstitutet, Sveriges Television SVT 1, Gaumont, Personafilm, Cobisfilm.

SANDREWS